

OPINIA

w sprawie pożądanych kierunków ochrony ekosystemów leśnych w parkach narodowych

W obliczu gwałtownie postępującej zmiany klimatu, pilnej potrzeby obserwacji spontanicznej reakcji lasów na zachodzące zmiany i konieczności podejmowania decyzji o dalszych kierunkach prowadzenia gospodarki w lasach gospodarczych, a także biorąc pod uwagę wzrastające społeczne oczekiwanie kontaktu z lasami kształtowanymi przez naturalne procesy przyrodnicze, Państwowa Rada Ochrony Przyrody wyraża swoje zaniepokojenie rozmiarem ingerencji w ekosystemy leśne w części parków narodowych i przedstawia poniższe rekomendacje, wskazując kierunki, w jakich zdaniem Rady powinno zmierzać zarządzanie lasami parków narodowych.

Lasy w Polsce zajmują około 29,7% powierzchni kraju. Blisko 76% z nich to lasy Skarbu Państwa wykorzystywane gospodarczo, będące w zarządzie Lasów Państwowych, a 19% to grunty prywatne, również użytkowane. Lasy w parkach narodowych stanowią zaledwie 2% wszystkich polskich lasów, z czego tylko jedna trzecia jest objęta ochroną ścisłą, gdzie naturalne procesy mają szansę przebiegać w sposób niezakłócony. Duża część pozostałych lasów w parkach narodowych poddawana jest przebudowie, której teoretycznym celem jest dostosowanie składu gatunkowego drzew do lokalnych warunków siedliskowych. W ramach tych działań wycinane są drzewa, prowadzone są zabiegi agrotechniczne ingerujące w glebę, a także sadi się drzewa wyhodowane w szkółkach leśnych, pielęgnuje uprawy i chroni je przed zgryzaniem przez dzikie zwierzęta kopytne. W latach 2016–2023 wycięto w tych lasach co najmniej 1 milion 355 tysięcy m³ drewna, a na działania prowadzone metodami gospodarki leśnej parki narodowe otrzymały z Funduszu Leśnego Lasów Państwowych łącznie 233 miliony 641 tysięcy złotych.

Ekosystemy leśne stanowią istotną część wartości przyrodniczych chronionych w parkach narodowych. Zgodnie z polską ustawą o ochronie przyrody, *park narodowy tworzy się w celu zachowania różnorodności biologicznej, zasobów, tworów i składników przyrody nieożywionej i walorów krajobrazowych, przywrócenia właściwego stanu zasobów i składników przyrody oraz odtworzenia zniekształconych siedlisk przyrodniczych, siedlisk roślin, siedlisk zwierząt lub siedlisk grzybów*. Natomiast zgodnie z przyjętą definicją kategorii II IUCN¹: *park narodowy to duży obszar naturalny lub zbliżony do naturalnego, pozostawiony by chronić wielkoskalowe procesy ekologiczne, wraz z gatunkami i ekosystemami typowymi dla obszaru, dający także możliwość zgodnego z ochroną korzystania z wartości duchowych, naukowych, edukacyjnych i rekreacyjnych*.

Ochrona ekosystemów leśnych w parkach narodowych może być zatem różnie planowana, opisywana w planach ochrony lub zadaniach ochronnych, a następnie wykonywana w terenie.

¹ Dudley N. (red.) (2008). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. Gland, Switzerland: IUCN: 86 ss.

Jest to zwykle przedmiotem dyskusji i opinii rad naukowych poszczególnych parków. Niniejsze rekomendacje PROP nie mają na celu zastępowania tych procesów, ale zwrócenie uwagi na szerszy kontekst zagadnień związanych z lasami w parkach narodowych.

1. Mając na uwadze definicję IUCN, celem istnienia parków narodowych powinno być m.in. umożliwienie naturalnej dynamiki chronionych w nich ekosystemów, w tym lasów – zarówno procesów spontanicznego kształtowania się i dynamicznych przemian ekosystemów o wysokim stopniu naturalności, jak i procesów regeneracji i sukcesji w ekosystemach uwolnionych spod dawniejszej presji antropogenicznej.

Duża część ekosystemów leśnych w polskich parkach narodowych to lasy o charakterze naturalnym. Występują tam spontaniczne stadia regeneracyjne, w których naturalne procesy, w tym powtarzające się zaburzenia o różnej skali, są w stanie zagwarantować trwałość i zdolność do podtrzymywania różnorodności gatunkowej większości grup organizmów. Liczne badania pokazują, że naturalne lasy o niewielkim stopniu przekształcenia przez człowieka są kluczowymi ostojami różnorodności biologicznej^{2,3}. Istotną część lasów w parkach narodowych stanowią też lasy zniekształcone przez prowadzoną wcześniej na tych terenach gospodarkę leśną – jednak nawet one są bardzo często zdolne do spontanicznej renaturyzacji.

Jedynymi zbiorowiskami leśnymi w granicach parków narodowych (ale też poza nimi), które wymagają prowadzonych stale zabiegów ochrony czynnej, są określone postaci widnych borów oraz lasów liściastych (np. dąbrowy świetliste, buczyny storczykowe), które w przeszłości powstały i były utrzymywane przez zanikłe już dziś, tradycyjne formy użytkowania (np. wypas zwierząt gospodarskich, okazjonalne cięcia czy wygrabianie ściółki), nie mające analogii we współczesnej gospodarce leśnej. Metody ochrony czynnej umożliwiające utrzymanie takich ekosystemów nie mają jednak wiele wspólnego ze standardowymi metodami hodowli i użytkowania lasu.

Dlatego parki narodowe są szczególnie predestynowane do realizowania w nich ochrony ekosystemów leśnych w sposób bierny, tj. przez dopuszczenie spontanicznego przebiegu naturalnych procesów ekologicznych, bez ingerencji metodami aktywnej gospodarki leśnej. Nie wyklucza to zastosowania w lasach parków narodowych działań ochrony czynnej, na przykład jako narzędzia aktywnej ochrony wymagających tego siedlisk i gatunków, lub narzędzia kontroli gatunków obcych. W tych przypadkach planowanie oraz wdrażanie takich działań wymaga jednak specjalnego podejścia, uwzględniającego specyfikę celów ochrony parku narodowego i bardzo staranną minimalizację negatywnego oddziaływania na inne przedmioty jego ochrony.

2. Rozważając ewentualną przebudowę drzewostanów w parku narodowym należy brać pod uwagę, że w zdecydowanej większości przypadków może ona nastąpić spontanicznie. W pierwszej kolejności warto więc rozważyć takie właśnie podejście do unaturalniania drzewostanów, planując działania ochrony czynnej przyspieszające przebudowę poprzez sztuczne nasadzenia tylko tam, gdzie ta przebudowa jest istotnie ograniczona,

---

² Schulze E.D., Hessenmoeller D., Knohl A., Luyssaert S., Boerner A., Grace J. 2009. Temperate and Boreal Old-Growth Forests: How do Their Growth Dynamics and Biodiversity Differ from Young Stands and Managed Forests? C. Wirth et al. (eds.), Old-Growth Forests, Ecological Studies 207, 343. Springer-Verlag Berlin Heidelberg 2009.

³ Paillet Y, Bergès L, Hjältén J et al. 2010. Biodiversity differences between managed and unmanaged forests: meta-analysis of species richness in Europe. *Conserv. Biol.* 24:101–112.

np. ze względu na brak odpowiednich diaspor lub inne zjawiska powodujące z dużym prawdopodobieństwem, że naturalna sukcesja i regeneracja nie doprowadzi do zamierzonego celu. Zabiegi przebudowy, a w tym w ostateczności cięcia związane z usuwaniem drewna, powinny być ograniczone do inicjowania i odblokowywania tych procesów. Ingerencja w postaci sztucznego wprowadzania gatunków drzew może być potrzebna, ale tylko tam, gdzie brakuje naturalnego odnowienia potencjalnych gatunków następczych i gdzie brak pokrywy leśnej nie jest pożądanym z uwagi na cele ochrony danego obszaru. Stawianie za cel w parku narodowym uzyskanie i utrzymanie założonych z góry, określonych składów gatunkowych drzewostanów na poszczególnych siedliskach nie jest zgodne ze współczesną wiedzą o dynamice ekosystemów leśnych, szczególnie w obliczu obecnej zmiany klimatu.

Ewentualna koncepcja przebudowy drzewostanów za pomocą metod gospodarki leśnej, jeśli już jest stosowana w parku narodowym, powinna mieć ograniczony zakres i horyzont czasowy, tj. zakładać zainicjowanie przebudowy w ciągu pierwszych 20–40 lat funkcjonowania parku, a następnie przewidywać wygaszanie ingerencji w ekosystemy leśne i pozostawienie ich do dalszego kształtowania przez spontanicznie przebiegające naturalne procesy. Metody przyjęte przy przebudowie drzewostanów powinny być dostosowane do indywidualnych przypadków i rekomenduje się stosowanie metod jak najmniej ingerujących w cały przebudowywany ekosystem. W parkach narodowych, poza drzewami, ochronie podlegają siedliska cennych gatunków roślin, grzybów, kręgowców, bezkręgowców i wielu innych organizmów, w tym tych żyjących w glebie, która ulega uszkodzeniom i znacznym modyfikacjom (np. zmiany bioty glebowej w obrębie usuwanych starych drzew) przy pozyskaniu drewna i wykonywaniu nasadzeń w ramach prowadzonych zabiegów.

Wartość biocenotyczna starych drzew może przeważać nad potencjalnymi korzyściami z przebudowy drzewostanu, dlatego w niektórych parkach stosuje się zasadę ograniczania jakichkolwiek cięć tylko do drzew poniżej określonego progu wiekowego (np. 80 lub 100 lat). Jest to dobra praktyka, warta upowszechnienia.

W wielu przypadkach usuwanie drzew należy, jeśli to możliwe, zastąpić ich obalaniem lub obrączkowaniem (usuwaniem pierścienia kory wraz z miazgą u podstawy pnia) i pozostawieniem ich na miejscu, do naturalnego rozkładu.

3. Podczas jakichkolwiek prac związanych ze zmianą składu drzewostanów nie można dopuszczać do niszczenia chronionych elementów przyrody. Przed każdym planowanym zabiegiem należy zgodnie z metodyką dla poszczególnych grup organizmów przeprowadzić inwentaryzację przyrodniczą powierzchni i nanieść na plan lokalizację wszelkich stanowisk gatunków chronionych oraz innych gatunków cennych ze względu na skrajnie nieliczną populację krajową, by przed rozpoczęciem prac oznakować je odpowiednio w terenie i zabezpieczyć przed zniszczeniem. Oznacza to, że planowanie wykonania takich zabiegów należy rozpocząć często na kilka lat przed ich wykonaniem. Podczas prac powinno się też maksymalnie chronić glebę nie tylko w obrębie powierzchni z zaplanowanymi zabiegami, ale też na obszarze, który będzie podlegał ingerencji przy tej okazji (np. drogi dojazdowe, powierzchnie manipulacyjne). Niedopuszczalne jest też rozjeżdżanie gleby w celu usunięcia kilku drzew, bo poczynione szkody znacznie przewyższają jakiegokolwiek korzyści dla ekosystemu. Należy zawsze chronić drzewa mające wartość biocenotyczną, czyli stare, dziuplaste, z odstającą korą, rodzime drzewa o mięsistych owocach oraz drzewa o nietypowym pokroju, czyli tzw. drzewa mikrosiedliskowe.

4. Parki narodowe są miejscem, gdzie znajdują swoje ostoje i spokojne miejsca rozrodu rodzime gatunki kręgowców, w tym gatunki rzadkie i wrażliwe na antropopresję. Niedopuszczalne jest zatem prowadzenie w lasach parków narodowych jakichkolwiek działań powodujących hałas i inne formy niepokojenia w okresie rozrodczym kręgowców, a szczególnie ptaków i ssaków. Prace takie należy wykonywać w sezonie zimowym, pod warunkiem, że jeśli dotyczą one lasów karpackich, wykluczy się z takich działań miejsca (wraz z odpowiednim buforem) gawrowania niedźwiedzi, a we wszystkich lasach – dochowa się należytej staranności, by wykluczyć niszczenie zimowisk nietoperzy i innych chronionych lub zagrożonych gatunków zwierząt. Prowadzenie prac w okresie zimowym, po zamrożniętej glebie, ogranicza szkody.

Pobyty osób prowadzących prace leśne oraz obecność maszyn i pojazdów należy ograniczać w parku narodowym do minimum i tylko do godzin dziennych, a dojazd na miejsce prowadzenia prac powinien być wyznaczony po najkrótszych odcinkach dróg parkowych od najbliższej drogi publicznej. Osoby, którym powierza się wykonywanie prac w parkach narodowych, powinny być odpowiednio przeszkolone, a podczas prac nadzorowane przez służby parku. Niezbędne jest podjęcie działań zapobiegających rozprzestrzenianiu się przy okazji takich prac inwazyjnych obcych gatunków na obszar parku, przenoszonych przez sprzęt i ludzi.

5. Realizacja działań ochronnych przez park narodowy, zgodnie z planem ochrony lub zadaniami ochronnymi, wyłącza przy tych działaniach zakazy z art. 15 ustawy o ochronie przyrody, ale nie wyłącza zakazów ochrony gatunkowej. Działania ochronne w ekosystemach leśnych nie stanowią przy tym „gospodarki leśnej” i nie korzystają z obowiązujących w odniesieniu do niej wyjątków od zakazów. Na ewentualne czynności naruszające zakazy w stosunku do gatunków chronionych park narodowy musi – jak każdy inny podmiot – uzyskać odrębne zezwolenie, w tym przypadku ministra właściwego do spraw środowiska, na podstawie art 56 ust 2b ustawy o ochronie przyrody. Zatwierdzenie przez ministra planu ochrony czy zadań ochronnych nie zastępuje takiego zezwolenia.
6. Prace związane z pozyskaniem/obalaniem drzew w sezonie wegetacyjnym w ramach przebudowy drzewostanów lub innych działań ochrony czynnej wiążą się też z zagrożeniami dla bezkręgowców. Szereg z nich ginie w czasie ścinki i zrywki. Jeżeli w efekcie takich prac gromadzone jest czasowo drewno na śródleśnych składnicach, to staje się ono pułapką ekologiczną, gdyż zasiedlane jest przez saproksyliczne organizmy, a następnie wywożone z lasu wraz ze stadiami przedimaginalnymi tych gatunków i przetwarzane. Takie zjawisko obserwuje się np. w odniesieniu do chronionej w Polsce oraz całej Unii Europejskiej nadobnicy alpejskiej *Rosalia alpina* (por. opinia PROP-KPOP-2024-11⁴ z 22 września 2024 r.). Parki narodowe powinny być przykładem, jak tego oddziaływania unikać, ograniczając usuwanie drzew wyłącznie do sezonu zimowego.
7. Lasy parków narodowych powinny być szczególnymi ostojami gatunków związanych z martwym drewnem i z całym spektrum mikrosiedlisk nadrzewnych, w tym z mikrosiedliskami typowymi dla drzew starych, a także dla drzew w różny sposób uszkodzonych. Eliminowanie takich mikrosiedlisk w ramach cięć pielęgnacyjnych lub sanitarnych, a także ograniczanie ich powstawania, stanowi szkodę przyrodniczą, a nie zabieg ochronny. Ilość, zróżnicowanie oraz ciągłość obecności martwego drewna i mikrosiedlisk drzewnych ma kluczowe znaczenie dla leśnej różnorodności biologicznej

---

⁴ <https://prop.gov.pl/wp-content/uploads/2024/10/PROP-KPOP-2024-11-nadobnica.pdf>

oraz dla funkcjonowania ekosystemów leśnych⁵. W świetle opublikowanej metaanalizy⁶, wartości progowe ilości martwego drewna niezbędne dla zachowania podstawowych grup organizmów ksylobiontycznych w lasach Europy rysują się na poziomie 20–50 m³/ha, a wymagania konkretnych gatunków mogą być wyższe, zwłaszcza w przypadku gatunków związanych z konkretnym gatunkiem drzewa.

Na uznanie zasługuje wzrostowy trend zasobów martwego drewna w lasach parków narodowych i ogólny poziom tych zasobów, widoczny np. w danych Wielkoobszarowej Inwentaryzacji Stanu Lasów. W niektórych lasach poszczególnych parków odtworzenie zasobów martwego drewna i mikrosiedlisk nadrzewnych wciąż jednak wymaga większych starań.

8. Współcześnie w ekologii lasu szybko rozwija się nurt badań tzw. mikrosiedlisk drzewnych. Spektrum mikrosiedlisk jest bardzo istotnym czynnikiem kształtującym różnorodność biologiczną lasu i dobrym wskaźnikiem jakości przyrodniczej ekosystemu leśnego⁷. Rekomendujemy włączenie do zakresu monitoringu realizowanego przez parki narodowe w swoich ekosystemach leśnych aspektu mikrosiedlisk drzewnych, zarówno w ujęciu jakościowym jak i ilościowym.
9. Śmierć drzew jest w lesie zdarzeniem naturalnym. Dotyczy to także przypadków względnie jednoczesnej śmierci drzew na większych powierzchniach, występujących zwykle nagle i nieprzewidywalnie. Zjawiska takie będą się nasilać wskutek zmiany klimatu. Elementem koncepcji ochrony ekosystemów leśnych w parku narodowym powinna być strategia reagowania na takie zjawiska istotnie różniąca się od strategii przyjmowanej w drzewostanach gospodarczych.

Zwracamy uwagę, że zagadnienie reakcji ekosystemów leśnych na wielkopowierzchniowe zaburzenia, a także procesy regeneracji po takich zaburzeniach i ich wpływ na różnorodność biologiczną oraz funkcje ekosystemów, było przedmiotem wielu badań w różnych miejscach świata. Zgromadzona wiedza⁸ sugeruje, że dla różnorodności

---

⁵ Por: Gutowski J.M., Bobiec A., Ciach M., Kujawa A., Zub K., Pawlaczyk P. 2022. Drugie życie drzewa. Wydanie II. Fundacja WWF Polska i literatura tam cytowana.

⁶ Müller J & Bütler R. 2010. A review of habitat thresholds for dead wood: a baseline for management recommendations in European forests. – European Journal of Forest Research 129: 981–992.

⁷ Por literatura na ten temat, np.:

Larrieu L. et al. 2014. Deadwood and tree microhabitat dynamics in unharvested temperate mountain mixed forests: a life-cycle approach to biodiversity monitoring. *Forest Ecology and Management* 334: 163-173.

Larrieu L. et al. 2018. Tree related microhabitats in temperate and Mediterranean European forests: a hierarchical typology for inventory standardization. *Ecological Indicators* 84: 194-207.

Winter S., Möller G.C. 2008. Microhabitats in lowland beech forests as monitoring tool for nature conservation. *Forest Ecology and Management* 255, 3-4: 1251-1261.

Pawlaczyk P. 2020. Drzewa martwe i mikrosiedliska nadrzewne w ocenie stanu i planowaniu ochrony leśnych siedlisk przyrodniczych. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 27, 1: 17-32, i lit. tam cyt.

Także polskie badania:

Przepióra, F., Ciach M. 2022. Tree microhabitats in natural temperate riparian forests: an ultra-rich biological complex in a globally vanishing habitat. *Science of the Total Environment*, 803, 149881.

Przepióra F. Ciach, M. 2023. Profile of tree-related microhabitats in the primeval Białowieża Forest: A benchmark for temperate woodlands. *Science of The Total Environment*, 905, 167273.

⁸ Por. przegląd literatury np. w: [szczególnie ostatnia z tych pozycji]

Walesiak M., Michielsen R., Mikusiński G., Żmihorski M. 2024. Salvage logging and subsequent post-windthrow management diminish forest bird communities for two decades. *J. Appl. Ecol.* [Internet]. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/1365-2664.14727>.

Thorn S, Bäessler C, Svoboda M, Müller J. 2017. Effects of natural disturbances and salvage logging on biodiversity – Lessons from the Bohemian Forest. *Forest Ecology and Management* 388:113–9.

[ciąg dalszy zestawienia w przypisie na następnej stronie]

biologicznej oraz dla funkcji i usług ekosystemów korzystniejsza jest zwykle strategia pozostawienia zaburzonego drzewostanu do naturalnej sukcesji, a nie usunięcia pozostałości zamartwych lub zniszczonych drzew i sztucznego odnowienia powierzchni. W szczególności tzw. *salvage logging*, tj. pozyskanie pozostałości zamartwych lub uszkodzonych drzew, może przynieść korzyści gospodarcze, ale dla ekosystemu stanowi kolejne zaburzenie, często o skutkach cięższych od zaburzenia pierwotnego.

Korzyści przyrodnicze z pozostawienia zamartwych lub uszkodzonych drzew do naturalnej sukcesji potwierdzają się na wielu powierzchniach, np. w Karkonoskim, Tatrzańskim oraz Białowieskim Parku Narodowym.

10. Czynnikiem wpływającym na działania podejmowane względem ekosystemów leśnych w parkach narodowych jest bardzo często związek pomiędzy pozyskaniem drewna a przychodami parku narodowego. Parki narodowe powinny mieć zapewnione finansowanie swoich zadań bez potrzeby sięgania w tym celu do eksploatacji własnych lasów. PROP w odrębnych wystąpieniach wskazywała i będzie wskazywać na konieczność zapewnienia takiego finansowania. Celowe może być jednak także rozważenie mechanizmów uniezależniających budżet parku od pozyskania drewna w danym parku (np. wspólny budżet parków narodowych lub przekazywanie środków finansowych ze sprzedaży drewna do budżetu państwa lub do funduszu zarządzanego przez NFOŚiGW).

Dotacje dla parków narodowych z Funduszu Leśnego Lasów Państwowych są cennym źródłem potrzebnych środków na badania naukowe, monitoring przyrodniczy oraz na udostępnianie parków, z drugiej jednak strony w obecnym kształcie są szkodliwym czynnikiem promującym niewłaściwe metody ochrony ekosystemów leśnych w parkach narodowych „metodami gospodarki leśnej”. Szczególne wątpliwości budzi finansowanie przez Lasy Państwowe kosztów pozyskania drewna w ramach zabiegów ochronnych w parkach narodowych. Rozwiązanie to miało być protezą niedoskonałych zapisów ustawowych co do zakresu finansowania działań z Funduszu Leśnego i miało potencjalnie zapewnić parkom uwolnienie środków własnych na edukację ekologiczną, koszty administracyjne, podatek VAT. Jednak możliwość sprzedaży drewna pozyskanego za pieniądze z dotacji Funduszu Leśnego może prowokować działania szkodzące przyrodzie parków, takie jak intensyfikacja cięć, prowadzenie ich w nieodpowiednim miejscu, czasie i szkodliwymi metodami.

Należy zatem dążyć do zmiany zapisów ustawy o lasach, precyzujących cele, które mogą być finansowane ze środków Funduszu Leśnego, oraz wypracować zasady przyznawania tego finansowania w sposób promujący odchodzenie w parkach narodowych od pozyskania drewna oraz do pozostawiania w ekosystemach obalonych lub ściętych drzew.

Thom S., Chao A., Georgiev K.B., Müller J., Bäessler C., Campbell J.L., Castro J., Chen Y.H., Choi C.Y., Cobb T.P., Donato D.C., Durska E., Macdonald E., Feldhaar H., Fontaine J.B., Fornwalt P.J., Hernández R.M.H., Hutto R.L., Koivula M., Lee E.J., Lindenmayer D., Mikusiński G., Obrist M.K., Perlík M., Rost J., Waldron K., Wermelinger B., Weiß I., Zmihorski M., Leverkus A.B. 2020. Estimating retention benchmarks for salvage logging to protect biodiversity. *Nat Commun.* 11(1): 4762.

Orczewska A., Czortek P., Jaroszewicz B. 2019. The impact of salvage logging on herb layer species composition and plant community recovery in Białowieża Forest. *Biodivers Conserv.* 28(13): 3407–3428.

Thom S., Bäessler C., Brandt R., Burton P.J., Cahall R., Campbell J.L., Castro J., Choi C.Y., Cobb T., Donato D.C., Durska E., Fontaine J.B., Gauthier S., Hebert C., Hothorn T., Hutto R.L., Lee E.J., Leverkus A.B., Lindenmayer D.B., Obrist M.K., Rost J., Seibold S., Seidl R., Thom D., Waldron K., Wermelinger B., Winter M.B., Zmihorski M., Müller J. 2018. Impacts of salvage logging on biodiversity: a meta-analysis. *J. Appl. Ecol.* 55(1): 279–89.

11. Bezpieczeństwo ludzi odwiedzających park narodowy jest istotne, jednak schematyczne usuwanie wszystkich drzew uszkodzonych, zamierających i martwych we wszystkich miejscach, w których mogą znaleźć się ludzie, nie jest obojętne dla chronionej przyrody, nie wydaje się być również optymalne z perspektywy zapewniania bezpieczeństwa. W niektórych parkach realizowane „cięcia bezpieczeństwa” i ich ślady tworzą wzdłuż szlaków turystycznych niekorzystne wizerunkowo wrażenie dewastacji ekosystemu leśnego i braku drzew biocenotycznych.

Rekomendujemy, by podstawą do ewentualnej decyzji o usunięciu drzew „niebezpiecznych” była zawsze indywidualna ocena ryzyka i porównanie tego ryzyka z wartością biocenotyczną drzewa. Sugerujemy także, by ograniczając ryzyko stwarzane przez drzewa stosować rozwiązania alternatywne, np. obejścia miejsc zagrożonych; redukcję tylko niebezpiecznych konarów, rozwiązania naśladujące naturalne złamania, ścinanie drzew na wysokości kilku metrów nad ziemią zamiast przy gruncie itp., jak również by w maksymalnym zakresie pozostawiać na gruncie drzewa ścięte lub obalone, nie stwarzające już niebezpieczeństwa.

PROP w swojej opinii nr PROP-KPOP/2024-06⁹ z dnia 22 lipca 2024 r. rekomenduje zmiany legislacyjne w kierunku jednoznacznego zdjęcia z zarządzających obszarami chronionymi, ale także lasami, odpowiedzialności za wypadki spowodowane naturalnymi zjawiskami przyrodniczymi.

12. Kluczowym elementem każdego ekosystemu leśnego są dziko żyjące zwierzęta, w tym także gatunki łowne. Odstrzały zwierząt kopytnych motywowane jedynie ochroną przebudowanych drzewostanów nie powinny mieć miejsca na terenie parków narodowych jako działanie zaburzające naturalne procesy przyrodnicze i wpływające (np. poprzez niepokojenie, płoszenie, ograniczanie bazy żerowej) na taksony zagrożone, podlegające ochronie gatunkowej lub stanowiące przedmiot ochrony w danych parkach.
13. Obraz lasu z martwymi drzewami, a zwłaszcza obraz masowej śmierci drzew na większych powierzchniach, nawet gdy są wyrazem naturalnych procesów, mogą być negatywnie odbierane przez część społeczeństwa. Przed parkami narodowymi, ustawowo zobowiązanymi do prowadzenia edukacji ekologicznej, stoi szczególne zadanie edukacji w tym zakresie. Rekomendujemy włączenie tematyki znaczenia martwego drewna, wielkoobszarowych zaburzeń w ekosystemach leśnych i regeneracji lasu po takich zaburzeniach, do programów edukacyjnych realizowanych przez wszystkie parki chroniące ekosystemy leśne. Należy również włączyć wiedzę o ekologicznej roli martwego drewna do programu nauczania na poziomie szkół podstawowych i średnich.
14. PROP pozytywnie ocenia wieloletni trend zmian podejścia parków narodowych do ekosystemów leśnych, podkreśla jednak, że ewolucja ta w niektórych parkach powinna być szybsza i bardziej konsekwentna. Podejście do ochrony ekosystemów leśnych w wielu parkach narodowych zmienia się we właściwym kierunku, tj. zmniejszenia intensywności i wygaszania ingerencji w ekosystemy leśne, co wyraża się w znacznym zmniejszeniu pozyskania drewna, wyraźnie widocznym w ostatnim dwudziestolecu np. w parkach Biebrzańskim, Bieszczadzkiem, Gorczańskim, Karkonoskim, Poleskim, Słowińskim, Wielkopolskim, a w ostatnim roku także w Magurskim. Ten trend wydaje się być właściwy z perspektywy promowania naturalnych procesów w kształtowaniu struktury lasów

---

⁹ https://prop.gov.pl/wp-content/uploads/2024/08/PROP-KPOP-2024-06_Odpowiedzialnosc-za-bezpieczenstwo-w-lasach.pdf

w tych parkach. Natomiast utrzymująca się stosunkowo wysoka intensywność cięć w niektórych innych parkach powinna być przesłanką do weryfikacji, czy przyjęte w nich metody ochrony ekosystemów leśnych są właściwie wybierane i realizowane. PROP rekomenduje przeprowadzenie takiej oceny (w tym także śródkresowej oceny odpowiednich planów ochrony, jeśli zostały ustanowione). Wizerunkowi ochrony przyrody nie służą nawet incydentalne przypadki wykonania w parkach narodowych cięć, których uzasadnienie przyrodnicze jest wątpliwe.

15. Z satysfakcją obserwujemy zmiany w kierunku zgodnym z wcześniejszymi rekomendacjami Rady, które w tym miejscu przypominamy i podtrzymujemy, w szczególności:

a) Rekomendację z 30 lipca 2008 r. w *sprawie zadań ochronnych dla parków narodowych*, w której Rada zwracała uwagę, że:

- Z punktu widzenia ochrony przyrody w Polsce, istnieje wciąż deficyt powierzchni poddanych ochronie ścisłej – mogących stanowić obszary referencyjne do obserwacji naturalnej dynamiki układów przyrodniczych. Obszary takie pożądane są nie tylko w układach zupełnie naturalnych, ale i w ekosystemach podlegających sukcesji i regeneracji. Celowe jest rozważenie, czy strefy ochrony ścisłej w poszczególnych parkach mogłyby (bez szkody dla osiągnięcia innych celów ochrony) zostać powiększone lub uzupełnione o dodatkowe obszary.
- Jedną z podstawowych zasad ochrony przyrody w ogóle, a ekosystemów leśnych w szczególności, powinna być tzw. „zasada pierwszeństwa natury” – tj. priorytetu dla osiągania celów ochrony w wyniku naturalnych procesów. Zgodnie z tą zasadą, wyrażoną również aktem prawnym (§ 23 *rozporządzenia Ministra Środowiska z 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzania projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody*), działania ochronne (także w strefach ochrony czynnej) mogą i powinny być podejmowane tylko wtedy, gdy naturalne procesy nie zapewniają osiągnięcia celów ochrony.
- Ewentualne planowanie przebudowy drzewostanów powinno być w konsekwencji ograniczone do dokładnie uzasadnionych sytuacji – np. fitocenoz, w których procesy naturalnej regeneracji są bardzo powolne. Planowanie ewentualnej przebudowy drzewostanów musi być także ograniczone przez potrzeby ochrony innych elementów przyrody – np. zwierząt związanych ze starymi – choćby nawet sztucznymi – drzewostanami.
- Wszelkie cięcia sanitarne lub przygodne w drzewostanach powinny być wyjątkiem, a nie regułą – powinny być ograniczone do sytuacji, w których konieczność ich wykonania nie budzi żadnych wątpliwości. Niewłaściwe jest więc planowanie, że „usuwanie wywrotów i złomów” albo „drzew zasiedlonych przez owady i grzyby” powinno być prowadzone „według potrzeb na całym obszarze objętym ochroną czynną” – nawet przy łagodzących to stwierdzeniach zapisanych o pozostawianiu na gruncie części drzew.
- Zabieg usunięcia posuszu z ekosystemu leśnego nie powinien być traktowany jako rutynowy i wymaga zawsze indywidualnego uzasadnienia pod kątem jego konieczności.
- Opracowane dawniej operaty ochrony ekosystemów leśnych mogą wymagać rewizji w kierunku lepszego uwzględnienia holistycznego podejścia do ekosystemu (troski

nie tylko o drzewostan), większego uwzględnienia naturalnych procesów dynamiki ekosystemów i większej troski o zasoby rozkładającego się drewna.

b) Rekomendację z 23 lipca 2007 r. w sprawie cięć sanitarnych, usuwania drzew martwych i zamierających, zwalczania „szkodliwych” owadów i grzybów w ekosystemach leśnych w przyrodniczych obszarach chronionych, w której Rada zwracała m.in. uwagę, że:

- Procesy śmierci drzew, powodowanej przez różne czynniki, są naturalnym elementem funkcjonowania ekosystemu leśnego. Zgodnie ze współczesną wiedzą, obecność w lesie drzew zamierających i martwych, rozkładającego się drewna, wykrotów itp. ma kluczowe znaczenie dla funkcjonowania ekosystemów i dla zachowania różnorodności biologicznej.
- W ekosystemach leśnych rezerwatów przyrody i parków narodowych:
  - normą powinno być pozostawianie wszystkich zamierających i martwych drzew, niepodejmowanie zwalczania „organizmów szkodliwych”;
  - wyjątek, jakim jest usuwanie drzew martwych i zamierających, wykrotów, złomów itp., może mieć miejsce wtedy, gdy pozostawienie takich drzew powodowałoby istotne i poważne zagrożenie bezpieczeństwa ludzi (np. złomy zagrażające przewróceniem na uczęszczany szlak turystyczny, drogę publiczną itp.) – w takich przypadkach należy jednak przyjmować minimalny zakres prac niezbędny dla uniknięcia zagrożenia, w miarę możliwości poprzestając np. na odsunięciu zagrażających bezpieczeństwu drzew albo na ich ścięciu i pozostawieniu leżących na ziemi, itp.;
  - wyjątek, jakim jest usuwanie drzew martwych i zamierających, wykrotów, złomów itp., a także podejmowanie zabiegów zwalczania „organizmów szkodliwych” wymaga spełnienia następujących przesłanek: występujące zagrożenie musi mieć charakter konkretny, wysoce prawdopodobny i dobrze udokumentowany (np. musi być związane z konkretnym gatunkiem „organizmu szkodliwego”), zagrożenie musi być rzeczywiście istotne (np. zagrożenie całkowitym i nagłym rozpadem drzewostanu na dużej powierzchni), nie powinno być wątpliwości, że wykonanie zabiegu lub usunięcie posuszu przyczyni się do usunięcia lub zmniejszenia zagrożenia (np. by podjąć zwalczanie kornika w rezerwacie nie powinno być wątpliwości, czy szkody spowodowane przez sam zabieg zwalczania nie będą większe, niż szkody spowodowane przez gradację) – wątpliwości co do spełnienia którejkolwiek tych przesłanek powinny przemawiać za odstąpieniem od działania.
- W przypadku sąsiedowności lasów rezerwatowych (i parków narodowych) z lasami wielofunkcyjnymi (z istotną funkcją gospodarczą), mogą występować problemy na styku lasów o różnej funkcji. Zwalczanie „organizmów szkodliwych gospodarczo” w lasach gospodarczych może negatywnie wpływać na różnorodność biologiczną w sąsiadujących lasach rezerwatowych i odwrotnie – niezwalczanie niektórych owadów i grzybów w lasach rezerwatowych może być postrzegane jako źródło zagrożenia dla sąsiadujących lasów gospodarczych. Miejscem rozwiązywania takich problemów powinny być otuliny parków narodowych i rezerwatów przyrody, a nie wewnątrz obszarów chronionych.

Reasumując, Państwowa Rada Ochrony Przyrody, w obliczu szybkich zmian środowiska i oczekiwań społecznych, poddaje pod uwagę Ministra Klimatu i Środowiska oraz dyrektorów parków narodowych potrzebę uwzględnienia wymienionych wyżej uwarunkowań w ochronie lasów w parkach narodowych. W wielu parkach wymaga to kontynuacji i pogłębienia dotychczasowego podejścia, w niektórych jednak potrzebna jest weryfikacja strategii ochrony ekosystemów leśnych, w tym także aktualizacji przyjętych dokumentów planistycznych. Niezbędna jest też korekta mechanizmu finansowania „ochrony przyrody w parkach narodowych metodami gospodarki leśnej”, gdyż w obecnej formie może on zachęcać parki do działań szkodliwych z punktu widzenia celów ochrony przyrody.

W imieniu PROP

dr inż. Andrzej Kepel
przewodniczący Rady
[podpisano elektronicznie]

Otrzymują:

- Ministerstwo Klimatu i Środowiska
- Dyrektorzy polskich parków narodowych
- a/a